

Dr DIMITRIJE KULIĆ  
redovni profesor

## PROMENE U USTAVNOM SISTEMU JUGOSLAVIJE OD USTAVA SFRJ 1963. DO USTAVA SFRJ 1974. GODINE

Prilog o ustavnim promenama između poslednja dva Ustava Jugoslavije dajemo kao jednu retrospektivu i ujedno kao dinamiku u razvitku ustavnog sistema SFRJ.

Ustavno pravo Jugoslavije od nastanka SFRJ nikada nije gledalo na Ustav kao na zatvoreni akt završenog sistema. Njegova idejna i polazna postavka od postanka nove Jugoslavije ogledala se u tome, da je Ustav bio shvaćen kao dinamičan akt države i društva, koji traži, ali i izgrađuje sebe. Zato u svome razvitku Ustav Jugoslavije nije nastojao samo da izrazi mehanizam vlasti i države, nego je i kao akt budućnosti bio usmeren na traženje novih oblika i odnosa u razvitku socijalističkog društva.

Od Ustava SFRJ od 1963. godine, u toku jedne decenije, društveni odnosi i društvene potrebe Jugoslavije tražili su nova rešenja u ustavnom sistemu. Te potrebe su se javile još 1966. godine na pitanju odnosa u Federaciji i naročito na pitanju položaja i funkcije socijalističkih republika i autonomnih pokrajina i s tim u vezi na ustavnom položaju naroda i narodnosti u SFRJ. Međutim, u toku naredne četiri godine, posle donesenih prvih ustavnih amandmana od 1976. godine, otvorena su i druga pitanja ustavnog sistema u SFRJ, što je za posledicu imalo donešenje novih ustavnih amandmana, koji su unosili značajne novine u celokupan ustavni sistem Jugoslavije.

Najznačajnija novina u ustavnom sistemu SFRJ nastupila je 1971. godine sa donošenjem ustavnih amandmana XXI do XXIII konstituisanjem sistema udruženog rada, ali, u vezi s tim kao i sa drugim društvenim interesima došlo je do promena:

- a) u sistemu društvenog samoupravljanja,
- b) u opštinskom sistemu,
- c) u ulozi i funkciji mesnih i samoupravnih interesnih zajednica,
- d) u primeni delegatskog sistema,
- e) u skupštinskom sistemu,
- f) u sudskom sistemu,
- g) u promenama koje se odnose na položaj Saveznog izvršnog veća, Predsedništva SFRJ i Predsednika Republike, kao i kod drugih organa uprave i društvenog samoupravljanja.

Ustavni sistem u Jugoslaviji bio je istorijski određen kao društveni sistem koji je imao da se ostvaruje kroz sistem međusobnih odnosa ljudi u proizvodnji i raspodeli oslobođenog društvenog i ličnog rada.

Ustav Jugoslavije je definisao socijalistički sistem na osnovu položaja čoveka u njemu.

Jedno od osnovnih načela Ustava Jugoslavije od 1974. godine sastoji se u tome da se socijalističko društveno uređenje u Jugoslaviji „zasniva na vlasti radničke klase i svih radnih ljudi i na odnosima među ljudima kao slobodnim i ravnopravnim proizvođačima i stvaraocima, čiji rad služi isključivo zadovoljavanju njihovih ličnih i zajedničkih potreba”. (Osnovna načela Ustava SFRJ stav 1. odeljak II od 1974. godine).

Ustav SFRJ od 1974. godine nastoji da dalje razradi i ojača položaj i ulogu čoveka u sistemu i društvu. Novi Ustav nastoji da izbegne načelnu i opštu konstataciju kao ustavno načelo o položaju čoveka u društvu, već izražava položaj čoveka kao subjekta koji u društvu nastupa kao slobodan i ravnopravni proizvođač i kao stvaralac u odnosu prema drugim subjektima i ljudima koji proizvode i stvaraju.

U skladu sa takvim položajem i ulogama čoveka koji je stavljen u centar sistema, Ustav Jugoslavije insistira i obezbeđuje izgradnju demokratskih i političkih odnosa u zemlji.

Pod pojmom demokratskih političkih odnosa Ustav SFRJ podrazumeva sva ona ustavna prava i slobode čoveka koje mu sam Ustav daje i garantuje. Tu spadaju pravo čoveka na slobodu ličnosti, na slobodu misli i opredeljenja, pravo na rad i slobodu rada, pravo na slobodu zbora, pravo na slobodu štampe i druga ustavna prava i slobode. Ali, Ustav SFRJ pod demokratskim političkim odnosima podrazumeva ne samo ova „klasična” ustavna prava kao ljudska prava i slobode. Ustav Jugoslavije, za ostvarenje demokratskih političkih odnosa, insistira na sve veću demokratizaciju političkog procesa i političkog postupka u jednom širem smislu, na sve širi krug pravnih sredstava i garantija uopšte, na demokratski politički odnos u pravcu sve veće izražajnosti dostojanstva ličnosti; za emancipaciju čoveka kao građanina ali i čoveka kao upravljača, kao slobodne ljudske ličnosti. Takvi demokratski politički odnosi treba da omoguće čoveku da ostvari kako svoje materijalne tako i svoje moralne i političke interese, kao svoje ustavno pravo.

Demokratski politički odnosi se prema duhu Ustava Jugoslavije ne mogu stvarati bez istinski slobodne ličnosti. Demokratizacija političkog odnosa u ustavnom smislu, podrazumeva aktivno i stvarno učešće čoveka u ostvarivanju, ali i učešću u vlasti de facto i u samoupravljanju. Čovek je prema Ustavu aktivni činilac procesa upravljanja i on je istovremeno i njegov subjekt i objekt.

Ustav Jugoslavije u tome cilju određuje položaj čoveka u ustavnom sistemu. Čovek nije izvan sistema, kao što nije ni pod sistemom. Čovek nije kreacija države. On ne može biti niti subjekt, niti kreacija etatizma, birokratizma, tehnokratizma ili nekih drugih otuđenih stru-

ktura i grupa. Čovek se nalazi unutar sistema kao njegov oslonac i kao njegova baza; u kome je sistemu čovek uvek aktivni subjekt stvaranja sistema i njegove kreacije i gde on ostvaruje i reprodukuje sistem. U vezi s tim u Ustavu SFRJ se kaže: „Društveno-ekonomski i politički sistem proizilazi iz ovakvog položaja čoveka i služi njemu i njegovoj ulozi u društvu” (odjeljak II, stav 3. Osnovnih načela Ustava SFRJ od 1974. godine).

Ali, da bi se čovek zaštitio od opasnosti — etatističke ili birokratske, od samovolje i zloupotreba vlasti, od zloupotrebe osnovnih prava koje mu Ustav daje i garantuje, kako za njegovu korist tako i za interes progresivnog razvitka društveno-političkog sistema, čovek se može naći i iznad sistema u funkciji njegove mogućnosti da može progresivno menjati i prevazilaziti sistem ako su stvorene takve društvene potrebe. Ovaj položaj čoveka u sistemu nije nov. On je bio sadržan i u prethodnom Ustavu Jugoslavije od 1963. godine i pre toga, od kada je Jugoslavija energično raskinula sa etatizmom i administrativno-birokratskim sistemom i počela da stvara savremene odnose u okviru sistema društvenog samoupravljanja.

Pri ostvarivanju ovakvog ustavnog koncepta o položaju čoveka u sistemu i društvu potrebno je ukazati da to nisu samo društvene i političke postavke koje Ustav u svome pisanom tekstu kazuje. Ustavotvorac je ove postavke o ulozi čoveka u sistemu uključio u funkciju i princip garantovane ustavnosti. Zaštita ove čovekove pozicije data je u nadležnost suda i posebno ustavnog suda.

Oslobođenje čoveka u ovom smislu, svakako, u zavisnosti je od ponašanja celokupne strukture „vlasti” i upravljanja, od svih onih faktora koji su u mogućnosti da makar i delimično i nepotpuno doprinose ili štete ovakvom položaju čoveka, njegovih prava i sloboda.

Iz ovakve pozicije čoveka u sistemu i društvu demokratija je polazni čin i misao ustavnog prava Jugoslavije u stvaranju i ostvarivanju društveno-političkog sistema. U ustavno-pravnom smislu, demokratija je ovde shvaćena kao oblik društva, koji se izražava kao jedinstvo objekta i subjekta vlasti i upravljanja. Demokratija se izražava u postojanju narodnog suvereniteta kao aktivnog i prioritarnog odnosa čoveka koji je u centru toga sistema. Zato, u jugoslovenskom političkom sistemu demokratija nije shvaćena kao oblik državne vlasti i kao unutrašnje pitanje državnog uređenja.

U savremenom ustavnom sistemu Jugoslavije i u ustavnom pravu Jugoslavije pojam socijalističke demokratije je izražen i shvaćen u svom *specifičnom vidu*, kao specifičnom političkom sistemu demokratije. Taj sistem demokratije u Jugoslaviji je izražen terminom društveno samoupravljanje.

Društveno samoupravljanje je osnovni ustavni princip i ustavno pravo. Jugoslovenska demokratija, izražena kao društveno samoupravljanje označava ne samo ujedinjavanje političkog i socijalno-ekonomskog suvereniteta radnog naroda, kao nosioca toga suvereniteta, već podrazumeva i odgovarajući društveni proces u razvitku društveno-političkog sistema kao različite društvene integracije i kooperativne funkcije, naročito kroz institucionizovane oblike udruženog rada (organizacije udruženog rada) kroz razne oblike društvenog zajedništva —

mesne i samoupravne interesne zajednice i druge društveno-političke zajednice (skupština opštine, autonomne pokrajine, republike i Federacije) i njihovih pomoćnih organa. Prema tome, samoupravna demokratija u Jugoslaviji se razlikuje od demokratije shvaćene u njenom obliku kao predstavničke ili parlamentarne demokratije klasičnog tipa. Samoupravna demokratija u jugoslovenskom primeru je shvaćena i kao proces podruživanja politike i političke vlasti, gde se država ne može shvatiti niti se može postaviti kao suprotstavljena snaga samoupravljanju. Država u jugoslovenskim uslovima, apriori, niti se može shvatiti niti postaviti kao viša ili kao odvojena sila iznad društvenog samoupravljanja. Ona nije „opozicioni“ faktor u sistemu samoupravljanja. Država u jugoslovenskim uslovima ima svoj određen položaj i svoje određeno mesto. Ustav Jugoslavije otklanja svako shvatanje i mogućnosti suprotstavljanja državne sfere, sferi društvenog samoupravljanja u jednom mehaničkom smislu. Odnos države i društva odnosno društvenog samoupravljanja nalaze se u jedinstvenom društveno-političkom položaju jugoslovenskog društva kao socijalističkog.

Država, kao organizovani mehanizam prinude prisutna je u odgovarajućem obimu i u odgovarajućim oblastima neophodnim za njeno postojanje. Ona je uslovni faktor za život samoupravljanja i demokratije. Taj odnos je uzajamno povezan kao „pomirljivi“ sistem odnosa države i društva. On se vremenom menja i po pravilu razvija u korist sistema društvenog samoupravljanja.

Društveno samoupravljanje se pojavljuje kao novi istorijski oblik i čin demokratije. Ono se javlja u odgovarajućim uslovima na podlozi postojanja društvene svojine, kao svojinskog oblika. Bez društvene svojine kao osnove samoupravljanja, ne bi se moglo govoriti o društvenom samoupravljanju.

Kao novi oblik društveno-političkog sistema i kao njegov postulat, društveno samoupravljanje sve više nastoji da sistem ostvari i opravda kao sistem koji sve više upravlja stvarima.

## II

Od ostvarivanja nove jugoslovenske države opština je bila neprekidno u centru pažnje jugoslovenskog ustavnog prava.

Uloga i značaj opštine proizilazi iz opšte karakteristike jugoslovenskog društveno-političkog sistema kao celine.

Opština je tradicionalno zadržala svoje karakteristike kao lokalna — teritorijalna zajednica i kao lokalni kolektivitet građana. Ali, pojavom i razvitkom društvenog samoupravljanja, naročito za poslednje dve decenije, opština je izražena u mnogim odnosima društveno-političkog sistema SFRJ. Društveno samoupravljanje je uslovalo a ujedno i obogatilo opštinu kao osnovnu društveno-političku zajednicu u odnosu na sistem kao celinu. Za poslednjih deset godina, a naročito posle Ustava od 1963. godine i posebno posle usvajanja Ustava od 1974. godine, opština koja je ranije bila shvaćena kao „lokalna vlast“ i kao „lokalna samouprava“ dobila je u svome značaju karakter osnovne zajednice u sistemu. Jugoslovensko samoupravno društvo u svome raz-

vitku tražilo je opštinu sve više kao političku zajednicu i ona je u takvim uslovima nužno postala centar celokupnog društveno-političkog sistema, njegova osnovna ćelija, kao zajednica u kojoj i preko koje je trebalo povezati celokupan skupštinski sistem i u koje je bilo nužno uspostaviti takav društveni i politički instrumentarij koji je omogućio ostvarivanje samoupravne funkcije. Tako je opština, s vremenom i u skladu sa našim uslovima nužno morala da menja svoju strukturu i svoju funkciju. Ovde je od posebnog značaja bila uloga čoveka u sistemu i društvu, u kome je opština kao osnovna društveno-politička zajednica obezbeđivala ostvarenje osnovnih (ustavnih) prava, dužnosti i odgovornosti čoveka i građana.

Kao i raniji Ustav od 1963, tako i novi Ustav Jugoslavije od 1974. godine podrazumeva opštinu kao društveno-političku zajednicu kao jednu teritorijalnu, društveno-ekonomsku, ali i kao zajednicu ljudi. Savremena jugoslovenska opština ne prevazilazi koncept „lokalne vlasti” i teritorijalne zajednice tradicionalnog tipa, već se ona konstituše sve više i kao zajednica samoupravnog društva i samoupravnog sistema.

Na osnovu ovakvog položaja i njene uloge u sistemu, opština je postala osnovna zajednica ljudi. Ona više nije samo lokalni kolektivitet građana i njenih interesa na određenoj teritoriji. Opština je postala zajednica-opštinskih, ali, ona je istovremeno postala i faktor republičkih i federalnih interesa. Njena funkcija se u tom smislu proteže kroz život autonomne pokrajine, republike i Federacije i ona kao jedna nit prodire ne samo u mikro već i u makro društvo, kao šire društvene-političke zajednice. Kao osnovna društveno-politička zajednica opština postaje činilac celokupnog političkog sistema Jugoslavije, preko koga se ostvaruju i šire društveno-političke zajednice do federacije. Ona je postala konstitutivni faktor celokupnog političkog sistema SFRJ. Na toj osnovi preko opštine se gradi i celokupan skupštinski sistem Jugoslavije te ona reguliše i ostvaruje život Federacije kao savezne države i postaje takva zajednica preko koje se ostvaruju novi, savremeni oblici jugoslovenskog federalizma.

Ustavni pojam opštine, podrazumeva opštinu kao teritorijalnu i društveno-političku zajednicu u sistemu društvenog samoupravljanja, koja na svojoj teritoriji obuhvata celokupan sistem samoupravljanja, sve institucije, organe i organizacije samoupravljanja, mesne i interesne zajednice, političke organizacije kao i organizacije udruženog rada, uključujući ovde i skupštinu opštine koja se pojavljuje istovremeno kao organ lokalne vlasti i kao organ samoupravljanja.

Kao osnova, opština se pojavljuje istovremeno i kao najšira zajednica sa pluralističkom samoupravnom strukturom. Ona je društvena sredina i politička institucija u kojoj se ostvaruje samoupravljanje kao demokratski proces.

Kao politička, na samoupravni način ustanovljena, i kao ekonomska zajednica, opština je institucija u kojoj se ostvaruje ekonomsko oslobođenje rada i proces političkog oslobođenja građana.

Novi Ustav SFRJ od 1974. godine unosi izvesne novine u pogledu položaja i funkcije opštine kao zajednice, koje su došle u vezi sa ustanovljavanjem organizacija udruženog rada kao novine u ustavnom

sistemu SFRJ. S tim u vezi karakter opštine dobija i širu interpretaciju u funkciji mesne zajednice i samoupravne interesne zajednice. Ove promene u položaju i funkciji opštine bile su izvršene već 1971. godine pod uticajem ustavnih amandmana XX, XXI i XXII i one su se nužno morale odraziti na postojeći opštinski sistem.

Ustavne promene koje se odnose na položaj i funkciju opštine u savremenom ustavnom sistemu polaze od sledećih principa:

a Opština kao osnovna društveno-politička zajednica i dalje se razvija kao samoupravna zajednica u kojoj se obezbeđuje da u svim njenim centrima bude istaknuta i obezbeđena rukovodeća uloga radnog čoveka,

b Da se međusobni odnosi u opštini ostvaruju i usklađuju pre svega na samoupravnom sporazumevanju i društvenom dogovaranju kao novom obliku i načinu udruživanja,

Ustavom od 1974. godine u vezi sa novim položajem opštine kaže se:

„Opština je samoupravna i osnovna društveno-politička zajednica, zasnovana na vlasti i samoupravljanju radničke klase i svih radnih ljudi.

U opštini radni ljudi i građani stvaraju i obezbeđuju uslove za svoj život i rad, usmeravaju društveni razvoj, ostvaruju i usklađuju svoje interese, zadovoljavaju zajedničke potrebe, ostvaruju vlast i upravljaju i drugim poslovima”. (član 116, stav 1. i 2. Ustava SFRJ od 1974. g.).

Iz ovakvog položaja opštine proističu njena sledeća prava i dužnosti:

— da usmerava i usklađuje privredni i društveni razvoj i uređuje odnose od neposrednog interesa za radne ljude i građane,

— da organizuje vršenje poslova od zajedničkog i opšteg interesa i obrazuje organe samoupravljanja i organe vlasti, za vršenje tih poslova,

— da obezbeđuje neposredno izvršavanje zakona,

— da obezbeđuje ostvarivanje i zaštitu slobode i prava i dužnosti, kao i odgovornosti čoveka i građana,

— da obezbeđuje ravnopravnost naroda i narodnosti,

— da štiti zakonitost i sigurnost ljudi i imovine,

— da uređuje i organizuje narodnu odbranu,

— da rešava stambene i komunalne probleme,

— da štiti i unapređuje čovekovu sredinu,

— da organizuje i obezbeđuje društvenu samozaštitu i da organizuje i obezbeđuje društvenu kontrolu. (član 117. Ustava SFRJ od 1974. godine).

Ustav SFRJ ističe regulisanje prava i dužnosti opštine u okviru njenog autonomnog prava, na osnovu referenduma, samoupravnog sporazuma i društvenog dogovora o udruživanju sredstava i o njihovom korišćenju.

Međuopštinska saradnja kako prethodnim tako i novim Ustavom ostaje ustavni princip. Ovaj princip se ostvaruje na dobrovoljnosti i solidarnosti, na udruživanju sredstava i obrazovanja zajedničkih organa, organizacija i službi u vršenju poslova od zajedničkog interesa kao i za zadovoljavanje zajedničkih potreba.

Međuopštinska saradnja je postala jedan tradicionalni oblik uzajamnog povezivanja opština, kao zajednica opština, u cilju zajedničkih interesa koji ne znače samo uzajamno povezivanje na ekonomskim, socijalnim ili kulturnim pitanjima, nego to povezivanje postaje sve izražajnije političko organizovanje u saradnji između opština.

Udruživanje opština u regionalne zajednice je novo ustavno institucioniziranje međuopštinske saradnje. Ovo, na novi način ostvarivanje saradnje opština na jednoj široj teritoriji, koja obuhvata veći broj opština (8, 10 pa i više opština), brzo je posle Ustava SFRJ od 1974. godine prihvaćeno kao novi oblik uzajamnog povezivanja opština u cilju zajedničkog interesa.

Udruživanje opština u gradske ili regionalne zajednice može biti fakultativno i dobrovoljno. Ali Ustav SFRJ od 1974. godine daje pravo republikama i autonomnim pokrajinama da svojim ustavima mogu predvadeti i obavezno udruživanje opština na svojoj teritoriji u gradske ili regionalne (međuopštinske) zajednice, kao posebne društveno-političke zajednice, na koje se prenose odgovarajući poslovi iz nadležnosti republike, odnosno autonomne pokrajine. To je jedno novo udruživanje opština koje nije bilo poznato u prethodnom Ustavu SFRJ od 1963. godine. Primena ustava u stvaranju regionalnih (međuopštinskih) zajednica od posebnog je značaja za dalju decentralizaciju i prenošenje nadležnosti od republika i autonomnih pokrajina na regionalne zajednice, što bi sistem kao celinu trebalo da čini efikasnijim.

Iz takve pozicije opštine kao osnovne društveno-političke zajednice došlo je do nove strukture opštine koju sačinjavaju delegati triju opštinskih veća i to iz organizacija urduženog rada (veće udruženog rada), iz mesnih zajednica (veće mesnih zajednica) i iz društveno-političkih organizacija (društveno-političko veće). To je struktura svake pojedine skupštine opština.

### III

Smernicama i pravcima ustavnih promena u Jugoslaviji, naročito u vreme ustavnih amandmana od 1967. do 1971. godine, paralelno sa naporima da se u udruženom radu nađu najbolja rešenja došlo se do organizovanja udruženog rada u sistemu udruženog rada. Međutim, istovremeno bilo je aktuelno i pitanje mesnih a naročito samoupravnih interesnih zajednica.

Još je Ustav od 1963. godine dao značaj pitanju mesnih zajednica kao samoupravnih zajednica. Od onda, pa do današnjih dana, mesne zajednice su gradile jedan život (između dva ustava) da bi danas celokupno područje Jugoslavije unutar svake opštine bilo pokriveno mesnim zajednicama.

Značaj mesne zajednice kao oblika samoupravljanja na jednom delu teritorije opštine odnosi se svakako i u prvom redu na građane koji su zadovoljavali svoje zajedničke potrebe i izražavali svoje individualne i zajedničke interese. Međutim, poseban značaj mesnih zajednica pokazao se u odnosu na funkciju opštine i ostvarivanje opštine kao osnovne društveno-političke zajednice.

Dok je opština oduvek bila lokalni organ vlasti i teritorijalna zajednica ljudi sa uvek prisutnim kako samoupravnim, tako i etatizovanim elementima, dotle se mesna zajednica u jugoslovenskom sistemu javlja kao originalni i specifični oblik dobrovoljnog organizovanja građana, kao institucija društva i kao samoupravna organizovana zajednica bez prisustva elemenata vlasti i države.

Mesne zajednice su od prvih njihovih osnivanja, od Ustava SFRJ od 1963. i pre njega, izrastale na društvenim i ljudskim potrebama, na životnim i vitalnim interesima čoveka i društva i u tome sklopu na novom karakteru, položaju i ulozi opštine u našem društveno-političkom sistemu, kao osnovne društveno-političke zajednice.

Mesne zajednice su najpre izrastale iz ranijih takozvanih stambenih zajednica u gradskim naseljima a neke iz ranijih mesnih odbora u seoskim naseljima. Međutim, mesna zajednica prvi put postaje ustavna kategorija, ustavom SFRJ od 1963. godine kojim je Ustavom mesna zajednica definisana na sledeći način:

„U mesnoj zajednici, kao samoupravnoj zajednici građana seoskih i gradskih naselja, građani neposredno ostvaruju samoupravljanje u oblasti delatnosti koje služe neposredno zadovoljavanju potreba radnih ljudi i njihovih porodica.

Statutom opštine može se odrediti da mesna zajednica vrši i druge poslove radi zadovoljavanja komunalnih, socijalnih i drugih zajedničkih potreba građana, kao i način finansiranja ovih delatnosti.

Mesna zajednica ima svojstvo pravnog lica,, (član 104. Ustava SFRJ od 1963. godine).

Razvitak mesnih zajednica posle donošenja Ustava SFRJ od 1963. godine išao je sukcesivno u jednom ravnomernom tempu, što je zavisilo od svake pojedine opštine.

Poslednjih nekoliko godina mesne zajednice ikako u gradskim naseljima tako i u seoskim, nisu izrastale iz prethodnih stambenih zajednica i mesnih odbora, jer ovih u stvari, nije bilo još od donošenja Ustava od 1963. godine. Mesne zajednice su bile konstituisane na jednoj dobrovoljnoj i širokoj osnovi neposredno na osnovu Ustava kao potpuno nova tela i kao oblik društvenog samoupravljanja.

Kao dobrovoljne samoupravne institucije, mesne zajednice su u prethodnom periodu ostvarile svoju funkciju na rešavanju potreba građana i njihovih zajedničkih interesa, što je logično i razumljivo bilo za ovakve oblike samoupravljanja.

Mesne zajednice su inicijatori rešavanja osnovnih zajedničkih problema sela ili šireg područja opštine. One se bave interesima građana koji podrazumevaju organizovanje komunalnih i drugih građevinskih radova na teritoriji sela, mesta, reona do problema obrazovanja i kulture u okviru svake pojedine mesne zajednice. One ujedinjuju ljude iz sela i grada na nerešenim brojnim pitanjima koja su od zajedničkog interesa, te su i oblici saradnje pojedinih mesnih zajednica različiti. One primaju karakter ne samo posrednika između sela, naselja ili nekoliko sela (na čijoj se teritoriji nalazi mesna zajednica) kao interes jedne uže logične i teritorijalne celine organizovanih građana na jednom delu teritorije opštine, nego su one de facto, i samoupravni posrednici interesa između dela teritorije i stanovništva te teritorije

mesne zajednice sa opštinom kao celinom i kao osnovnom društveno-političkom zajednicom. Mesne zajednice u svome perspektivnom razvitku sve više će postajati samoupravni posrednici interesa na jednom širem programu opštinske, međuopštinske i republičke saradnje u funkciji jednog kooperativnog federalizma. One postaju osnovna ćelija unutar opštine, preko kojih se opština kao zajednica ostvaruje i izražava. Ovo je od posebnog značaja za savremenu ulogu i mesto opština u ustavnom sistemu Jugoslavije, gde se ona posle Ustava od 1963. godine sve više širila i teritorijalno i funkcionalno pa je ujedinjavala dve i više ranijih manjih opština u jednu; tako, da pojedine opštine danas u Jugoslaviji zahvataju teritoriju ne samo nekoliko ranijih opština već negde i teritoriju nekoliko ranijih srezova.

Novi Ustav Jugoslavije od 1974. godine nije izmenio karakter mesnih zajednica u odnosu na Ustav SFRJ od 1963. godine. Ali, novi Ustav proširuje samoupravno dejstvo i ustavno-pravni smisao mesne zajednice. U skladu s tim, novi Ustav insistira na organizovanje mesnih zajednica sa drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama na osnovi samoupravnog sporazumevanja. U tom smislu u Ustavu se kaže:

„Radi ostvarivanja svojih zajedničkih interesa i potreba radnih ljudi i građana, organizovani u mesnoj zajednici, samoupravnim sporazumevanjem i na drugi način povezuju se sa organizacijama udruženog rada, samoupravnim interesnim zajednicama i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama na području i van područja mesne zajednice, koje imaju interes, odnosno dužnost, da učestvuju u zadovoljavanju tih interesa i potreba.

Radni ljudi i građani u mesnoj zajednici učestvuju u vršenju društvenih poslova i u odlučivanju o pitanjima od zajedničkog interesa u opštini i širim društveno-političkim zajednicama” (član 114. stav 3. i 4. Ustava SFRJ od 1974. godine).

Posebnom odredbom čl. 114. st. 2. Ustava SFRJ od 1974. insistira se na nove, do sada nepoznate karakteristike mesnih zajednica i njihovih aktivnosti, od kojih posebnu pažnju privlači zaštita čovekove sredine, narodna odbrana i društvena samozaštita.

Mesne zajednice, koje su ranije bile isključivo dobrovoljni oblik organizovanja, u novim uslovima su postale obavezne institucije u sistemu opština. Mesne zajednice su postale institucije u kojima se građani organizuju kako za rešavanje svojih zajedničkih pitanja i za vršenje društvenih poslova tako i za odlučivanje o svim drugim pitanjima koja su od zajedničkog interesa u prvom redu za opštinu na čijoj teritoriji postoji mesna zajednica. Ali, one ostvaruju i program širih zajednica (autonomne pokrajine, republike i Federacije).

#### IV

Samoupravna interesna zajednica je novi oblik samoupravnog organizovanja u ustavnom sistemu Jugoslavije. Iako je samoupravna interesna zajednica ustavno kvalifikovana još u ustavnim amandmanima od 1971. godine, ona je svoju punu ustavnu interpretaciju našla u novom Ustavu SFRJ od 1974. godine.

Samoupravna interesna zajednica je svojevrsni oblik samoupravnog institucioniziranja odgovarajućih zajedničkih interesa u cilju zadovoljavanja ličnih i zajedničkih potreba i interesa i radi usklađivanja rada u oblasti za koje se one osnivaju.

Samoupravne interesne zajednice su takve dobrovoljne samoupravne institucije, čiji je osnovni smisao ostvarivanje neposrednog odnosa i zadovoljavanje potreba između onih koji daju i vrše usluge i onih koji te usluge i sredstva koriste.

Samoupravna interesna zajednica je svojevrsni oblik integracije onih koji daju sredstva i usluge i onih koji ta sredstva i usluge koriste, kao jedan oblik organizacije udruženog rada i građana, gde se ona pojavljuje kao zajedništvo interesa jednih i drugih. Ove zajednice su samoupravne organizacije i imaju autonomni status. Kao samoupravno rešenje nastale su najpre u onim oblastima društvenih delatnosti u kojima je sistem finansiranja i odlučivanja imao administrativno-budžetski karakter i gde je u tako važnim oblastima društvenog života (narodno zdravlje, socijalna politika, stambeni odnosi, komunalne delatnosti, obrazovanje, nauka, kultura i dr.) bilo sve do pre nekoliko godina ostavljeno opštinskoj administraciji, kao njeno isključivo pravo raspolaganja ovim sredstvima, što nije bilo u skladu sa ustavnim konceptom ne samo u odnosu na upravljanje, nego i na način korišćenja sredstava i usluga u ovim delatnostima. Taj voluntarizam u raspodeli sredstava društvenih delatnosti je efikasno prekinut osnivanjem samoupravnih interesnih zajednica.

Ustav SFRJ nastoji da u okviru samoupravnih interesnih zajednica ostvari participacioni način odlučivanja.

Egzistencija samoupravnih interesnih zajednica kao institucija obezbeđuje se od strane samih radnih ljudi koji kolektivno ulaze u sastav samoupravne interesne zajednice da bi kao korisnici individualno koristili usluge onih radnih ljudi koji su u njoj uključeni kao davaci usluga. Zato, radni ljudi uključeni u ove zajednice plaćaju doprinos ovim zajednicama iz svojih ličnih dohodaka kao i iz dohodaka osnovnih organizacija udruženog rada.

Samoupravne interesne zajednice mogu se osnivati i u drugim oblastima koje strukturalno ne pripadaju društvenim delatnostima. Posle usvajanja Ustava SFRJ konstituisane su ovakve zajednice u van-društvenim delatnostima: u vodoprivredi, u energetici i u drugim granama privrede kao zajednice koje rade na principu solidarnosti i uzajamnosti. Prema tome, samoupravne interesne zajednice su dobrovoljne organizacije koje se mogu osnivati na osnovu zakona, samoupravnog sporazuma i neposredno na osnovu Ustava.

Ustav SFRJ od 1974. godine, za razliku od amandmana XXI od 1971. godine sada daje ne samo široku definiciju već i pravi karakter i određuje funkcije samoupravnih interesnih zajednica.

Ustav SFRJ predviđa da „samoupravnim sporazumom o osnivanju samoupravne interesne zajednice i njenim statutom uređuju se poslovi od zajedničkog interesa za članove zajednice, način odlučivanja o tim poslovima, delokrug, ovlašćenja i odgovornosti skupštine i drugih organa interesne zajednice i druga pitanja od zajedničkog interesa

za radne ljude i samoupravne organizacije i zajednice organizovane u interesu zajednicu" (član 110. stav 1. Ustava SFRJ od 1974. godine).

Samoupravna interesna zajednica ima skupštinu koju sačinjavaju delegati sastavljeni od radnih ljudi i organizacija udruženog rada i druge samoupravne organizacije i zajednice koje biraju i opozivaju neposredno ili preko osnovnih zajednica, odnosno jedinica samoupravnih interesnih zajednica (član 111. stav 1. Ustava SFRJ).

Delegati samoupravnih interesnih zajednica rade po smernicama članova samoupravne interesne zajednice koji su ih izabrali i koji su njima odgovorni za svoj rad. Prava i dužnosti i odgovornosti u samoupravnim interesnim zajednicama utvrđuju se samoupravnim sporazumom. Istim samoupravnim sporazumom utvrđuje se neposredna odgovornost i organa upravljanja interesne zajednice i delegata u tim organima, način ostvarivanja kontrole članova interesne zajednice nad radom organa upravljanja i stručnih službi, kao i način informisanja članova interesne zajednice.

## V

Ustavno institucioniziranje organizacija udruženog rada u sistemu udruženog rada, jednovremeno je aktueliziralo jedan novi akt i oblik samoupravljanja.

Samoupravni sporazum je ne samo do sada jedan novi nego i nepoznati akt u samoupravnom društvu. On je jedan novi oblik u ostvarivanju funkcije samoupravljanja uopšte. Samoupravni sporazum je Ustavom određen koncept i način udruživanja u sistemu udruženog rada i posebno u samoupravnom sistemu mikro društva. Međutim, samoupravni sporazum nije samo akt udruživanja, kao čin koji treba da ostvari, poveže i konstituiše zajedništvo. Samoupravni sporazum postaje jedan stalni, trajni metod rada i put života i realizovanja svih osnovnih aktivnosti u sistemu udruženog rada kao i između drugih samoupravnih organizacija i zajednica koje stvaraju zajedništvo, integraciju i saradnju. Otuda, samoupravno sporazumevanje i društveno dogovaranje postaju jedan novi značajan fenomen sa stanovišta karaktera jednog ovakvog akta, sa stanovišta načina njegovog stvaranja i njegove realizacije. On posebno postaje značajan sa stanovišta njegovog odnosa prema Ustavu, zakonu i društvenom dogovoru kao njemu višim aktima s jedne i prema statutu, pravilniku i drugim nižim opštim samoupravnim, kao njemu nižim aktima.

U označavanju karaktera samoupravnog sporazuma, naročito u vreme kada se počelo sa njegovom primenom, postojale su brojne dileme. Prema jednim, samoupravni sporazum je bio shvaćen kao ugovor i kao akt kojima se reguliše obligacioni odnos između strana ugovornica u klasičnom smislu obligacionog ugovora. Ovome, suprotno stanovište, polazilo je od toga da samoupravni sporazum predstavlja pravni akt posebne vrste (sui generis), te se kao takav ne bi mogao izjednačavati ne samo sa klasičnim ugovorom, nego ni sa bilo kojim drugim opštim aktom.

Pri razmatranju ovoga pitanja, smatramo da bi trebalo početi od činjenice, da je samoupravni sporazum, kao osnovni sporazum, u na-

šim uslovima pravni, ali, on je pre svega društveni i ustavni institut, kakav do sada nije bio poznat u našoj a još manje u stranoj praksi. Sve okolnosti, što se tiče samoupravnog sporazuma i njegovog karaktera čine ovaj akt specifičnim. Samoupravni sporazum se pojavljuje kao nov metod u društvenom samoupravljanju i kao jedan sasvim novi pravni i samoupravni elemenat u fundamentu samoupravnog sistema kao mikro društvu.

Samoupravni sporazum je Ustavom utvrđen kao najznačajniji elemenat ostvarivanja udruženog rada. On sam po sebi, silom Ustava, ima konstitutivni karakter. Nema udruživanja bez samoupravnog sporazuma. Drugi put za udruživanje u sistemu udruženog rada po Ustavu a i po zakonu o udruženom radu ne postoji. U sistemu udruživanja samoupravni sporazum je Ustavom utvrđen, kao jedini ustavni put udruživanja radnih ljudi u osnovnim i drugim organizacijama udruženog rada. Ovaj akt omogućava ostvarivanje ustavne premise o udruženom radu i položaja radnih ljudi u njemu, prema kome oni na osnovu slobodnog, neposrednog i dobrovoljnog sporazumevanja preuzimaju prava, dužnosti i odgovornosti u međusobnim odnosima u udruženom radu i njegove asocijacije — organizacije udruženog rada.

Suština samoupravnog sporazuma prilikom konstituisanja organizacija udruženog rada izražava njegov konstitutivni karakter, jer se samoupravnim sporazumom ostvaruje ustavno pravo radnih ljudi organizovanih u osnovne i druge organizacije udruženog rada, mesne i samoupravne interesne zajednice i organizacije a naročito u smislu njihovog uzajamnog odnosa i života unutar celine — radne organizacije. Samoupravnim sporazumom se na nov, ustavom utvrđen način konstituišu odnosi unutar udruženog rada s jedne i delova organizacija kao celine s druge strane.

Istina, po svome karakteru samoupravni sporazum konzumira imovinsko pravna pitanja i građansko pravne odnose organizacija udruženog rada koje se ujedinjuju na osnovu njega, što je, smatramo njegovo važno obeležje. Međutim za samoupravni sporazum je primarno što se njime utvrđuje status u pogledu svake pojedine osnovne i druge organizacije udruženog rada kao njenih sastavnih delova u okviru celine u koju se ove udružuju. Konačnim utvrđivanjem statusa i položaja svake pojedine osnovne organizacije udruženog rada u uzajamnim odnosima svih osnovnih organizacija prema radnoj organizaciji, unutar koje se one udružuju, uslovljavaju se i proističu, pored ostaloga, i imovinsko pravni odnosi osnovnih organizacija udruženog rada i radne organizacije.

Samoupravni sporazum nije „ugovor” klasičnog tipa. Još manje je to „kolektivni ugovor” iz vremena koje smo davno prevazišli. Izražena volja u sistemu udruženog rada samoupravnim sporazumom nije svedena samo na odnose iz običnog ugovora. To je sporazum koji se stvara dobrovoljno ali i na osnovu ustavne obaveze. Ako je dobrovoljno izražena volja za sklapanje samoupravnog sporazuma i za ostvarivanje ustavnih prava pomoću njega, onda se u okviru samoupravnog sporazuma moraju zadovoljiti ustavni zahtevi. Ovde se u prvome redu mora zadovoljiti princip funkcionalne ustavnosti, tj. da se samoupravnim sporazumom statusno ne mogu rešavati odnosi u vršenju javnih funkci-

ja i javnih ovlašćenja koji su u suprotnosti sa Ustavom, kao i što se ne mogu ostvarivati prava i obaveze na način koji je protivan Ustavu.

Ustavom, istina, nije predviđena sankcija zbog nesklapanja samoupravnog sporazuma. Međutim, iz same logike stvari proizilazi da se delovi jedne radne organizacije, preduzeća, ne mogu organizovati i ne mogu konstituisati bez nečega što će ih spajati i što će regulisati njihove uzajamne odnose u udruženom radu. Taj put povezivanja i zajedničkog delovanja pojedinih delova (osnovnih organizacija udruženog rada) u okviru celine (radne organizacije), u stvari, je samoupravni sporazum. Kao konstitutivni akt, samoupravni sporazum, kako smo istakli, svoju pravnu snagu i dejstvo crpi neposredno iz Ustava. Zato samoupravni sporazum postaje fundamentalni akt o unutrašnjoj organizaciji i udruživanju osnovnih organizacija udruženog rada na osnovu koga se utvrđuju najvažniji odnosi između tih organizacija. Na osnovu toga može se zaključiti da je samoupravni sporazum osnovni akt udruživanja kako u pogledu regulisanja odnosa OOUR unutar radne organizacije tako i u pogledu međusobnih odnosa osnovnih organizacija udruženog rada. I u tom pogledu samoupravni sporazum postaje i najznačajniji akt autonomnog prava u sistemu udruženog rada.

Priroda samoupravnog sporazuma ukazuje i na njemu jednu svojstvenu osobinu. To je akt koji uređuje međusobne odnose između organizacija udruženog rada i drugih samoupravnih organizacija. Samoupravnim sporazumom se neprekidno utiče na razvitak ljudskih odnosa, na njihovo usklađivanje i njihovo progresivno menjanje. Dinamika jednog takvog akta ogleda se i u njegovoj životvornosti, u tome da on određuje odnose, ali, samoupravni sporazum ne fetišizira društvene odnose niti ih čini nepromenljivim. Samoupravnim sporazumom se određuju odnosi, ali se njime potstiču i novi budući progresivni procesi i oblici samoupravljanja. Samoupravni sporazum zahteva poštovanje i dosledno ostvarivanje ugovorenih obaveza, ali je njima ispoljena i puna njegova fleksibilnost, tako da se njime ostvaruje jedna široka samoupravljačka praksa za ostvarivanje samoupravljanja i za ostvarivanje političkog sistema. On znači ostvarivanje kulturnih interesa i ustavnih prava u udruženom radu. On je primena Ustava u praksi ali on je i svojevrsni „izvor“ za druga konkretnija ostvarenja samoupravnih prava, dužnosti i odgovornosti. On je u istini akt „između organizacija“ kao vezivno tkivo delova koji stvaraju celinu u sistemu udruženog rada i preko koga se obezbeđuje ustavni princip jednakosti pred ustavom i zakonom. Ali, samoupravni sporazum postaje i izvor kao pravna, društvena i politička norma za unutarnje uređenje odnosa u svakoj posebnoj udruženoj celini ili u okviru jedne šire celine — složene organizacije i sl. Statuti pravilnici i drugi opšti — samoupravni akti dolaze kasnije, posle zaključenog samoupravnog sporazuma, što proističe iz logike procesa u sistemu udruživanja. Statut uređuje unutarnje odnose OOUR ili druge pojedine organizacije. Ali, statut je uvek usmeren na odredbe samoupravnog sporazuma, koje se ne mogu prevazići kako za uređenje odnosa radnika u jednoj organizaciji udruženog rada, tako i za obezbeđenje prava i obaveza određenog dela celine prema drugim delovima celine u čijem se sastavu dotična organizacija udruženog rada (na primer OOUR prema radnoj organizaciji).

Svi ti odnosi, koji nastaju i koji se razvijaju u procesu rada i u ostvarivanju samoupravnog sporazuma kao osnovnog sporazuma, ukazuju ne samo na mogućnost nego i na potrebu stvaranja dopunskih ili posebnih samoupravnih sporazuma, koji treba da izraze nove i posebne interese određenih organizacija udruženog rada.

Društveno dogovaranje, kao samoupravni proces u svome konačnom činu, dovodi do zaključivanja društvenog dogovora. Ovaj akt — društveni dogovor, po svome karakteru se ne razlikuje od samoupravnog sporazuma, ali, ono što ga izdvaja od samoupravnog sporazuma, to je širina njegovog dejstva i značaj jednog ili više pitanja od zajedničkog interesa po kojima se on zaključuje od strane jednog broja organizacija udruženog rada ili najčešće društveno-političkih zajednica na jednoj široj teritoriji na kojoj se odnosi društveni dogovor. Društveni dogovor, u stvari, predstavlja jednu opštu orijentaciju za samoupravne sporazume, ali i društveni dogovor svoj oslonac i svoj izvor mora, pre svega, da traži u Ustavu.

U skladu sa naglašenom vodećom ulogom radničke klase u razvitku ustavnog sistema Jugoslavije, jedna od najznačajnijih promena i ustavnih novina je svakako uvođenje delegatskog sistema.

Delegatski sistem nije nepoznat u istoriji jugoslovenskog ustavnog prava. On se u različitim prilikama, u nas primenjivao od nastanka nove jugoslovenske države, ako hoćemo, još od stvaranja prvih narodnooslobodilačkih odbora, kada je u toku narodnooslobodilačkog rata i revolucije delegatski sistem primenjivan pri stvaranju „viših” narodnooslobodilačkih odbora (opštinski, sreski, okružni i glavni NOO).

Ustav SFRJ od 1974. godine uvodi delegatski sistem kao jedan nov i do sada nepoznat sistem delegacije. Ovaj novi „model” delegatskog sistema nije samo izborni proces, kako se obično sistem delegacije može da shvati. Iстина, delegatski sistem u Jugoslaviji po novom Ustavu kao svoj početni proces obuhvata i podrazumeva izborni postupak na delegatskom principu. Ali, smisao delegacije u Jugoslaviji upravo nastaje u njegovom trajanju kao sistemu koji predstavlja okosnicu celokupnog društveno-političkog sistema Jugoslavije. Prema Ustavu SFRJ delegatski princip je jedan trajni proces i život društveno-političkog sistema. On postaje nužni instrumentarij i put ostvarivanja vodeće uloge radničke klase u vremenski neograničenom dejstvu, u sveobuhvatnosti sistema, koji ne samo što inicira, već i uključuje radne ljude u stalni proces vladanja, upravljanja i odlučivanja.

Delegatski sistem u našim uslovima predstavlja sredstvo i način ostvarivanja osnovne premise i duha Ustava u odlučujućim centrima društva, u skupštinama društveno-političkih zajednica, gde se donose odlučujuće odluke za dalji razvoj socijalističkog društva, čoveka i ljudi. Bitna karakteristika delegatskog principa u konstituisanju skupština društveno-političke zajednice jeste da se proces odlučivanja u skupštini društveno-političkih zajednica ne ostvaruje preko opštih političkih reprezentata, prema mestu stanovanja, na teritorijalnom principu ili na reprezentovanju i predstavništvu radnih organizacija u globalnom smislu, već se delegacijom, kao specifičnim tipom političke institucije, obezbeđuje neposredno i direktno prisustvo interesa organizovanih radnih ljudi gde delegat nosi punu i neposrednu odgovornost prema radnicima i građanima koji su ga izabrali, odnosno delegirali.

Delegacija u ustavnom sistemu Jugoslavije ne predstavlja političko predstavništvo sa opštim političkim mandatom u klasičnom smislu kao političko predstavništvo građana različitih političkih struktura teritonijalnog tipa jednog klasičnog građanskog društva, već je to delegacija samoupravno organizovanih radnih ljudi koji obezbeđuju direktno prisustvo interesa i koji se izražavaju i ostvaruju u samoj društvenoj bazi.

Delegacija u skupštinskom sistemu SFRJ prema tome, nije individualno predstavništvo već zastupništvo zajedništva, zajedničkih interesa. Delegacija je, u stvari, zastupništvo kolektiviteta. Ona je kolektivni nosilac interesa, a samim tim, ona je nosilac sopstvenog interesa.

Delegacija je novina u delegatskom sistemu uopšte. Ona je u jugoslovenskom delegatskom sistemu stalna „spona” između izbornog tela, radnih ljudi i građana i delegata, odnosno skupštinskog tela. Ona je punkt, ali ona je i razvođe interesa „odozgo” i skupštinskog tela i interesa „odozdo” iz širih društveno-političkih zajednica. Ona je stalni mehanizam delegatskog sistema, a time ona izražava i specifičnost oblika našeg delegatskog sistema.

Delegatski sistem je prema Ustavu SFRJ postavljen kao jedan polivalentan i realni oslonac društvenih interesa, gde ti interesi ne dolaze samo iz jedne strukture organizovanih radnih ljudi. Delegatski sistem povezuje, ali on i usklađuje različite vidove interesa samoupravno organizovanih radnih ljudi u različitim oblicima samoupravljanja. Na toj osnovi delegacije upućuju svoje delegate u strukture opštinskih tela iz osnovnih organizacija udruženog rada i drugih organizacija udruženog rada, iz mesnih i drugih samoupravnih interesnih zajednica i iz opštine kao osnovne društveno-političke zajednice, kao i iz društveno-političkih organizacija. To je jedan povezani i autohtoni oblik delegiranja radnih ljudi koji u istoriji delegatskog sistema do danas nije bio poznat.

Svaka samoupravna organizacija i zajednica bira svoju delegaciju radi učešća u vršenju funkcije skupštine svake pojedine društveno-političke zajednice.

Prema Ustavu SFRJ od 1974. godine članove delegacija biraju radni ljudi neposredno, tajnim glasanjem. Dakle, izbor članova delegacije se zasniva na sistemu neposrednih izbora (čl. 134. st. 1. Ustava SFRJ).

Ustav, dalje, uslovljava da ostale samoupravne organizacije i zajednice u skladu sa zakonom, svojim statutima utvrđuju broj članova i sastav delegacija, kao i način izbora i opoziva delegacija.

Delegacija mora da obezbedi zastupljenost radnika svih delova u procesu rada, tj. da odgovara socijalnom sastavu osnovne samoupravne organizacije i zajednice.

Dužina mandata članova delegacije je četiri godine. Međutim, Ustav utvrđuje inkompatibilnost odođenih funkcija sa suncijom člana delegacije. Tako, u delegaciju udruženog rada ne mogu biti ljudi koji su na rukovodećim radnim mestima u toj organizaciji. Isto tako, za članove delegacije ne mogu biti izabrani članovi radničkog saveta ili njemu odgovarajućeg organa upravljanja.

Ustav takođe predviđa da niko istovremeno ne može biti član u dve delegacije kao i što niko ne može više od dva uzastopna puta biti biran za člana delegacije samoupravne organizacije, odnosno zajednice. (član 135.) Ustava SFRJ).

Princip rotacije i smenjivanja članova delegacije je i ovde dosledno primenjen.

I prema novom Ustavu SFRJ osnovni nosilac u kandidacionom postupku je Socijalistički savez radnog naroda kao najšira društveno-politička organizacija. U tom smislu, kandidate za članove delegacije osnovnih samoupravnih organizacija i zajednica predlažu i utvrđuju radni ljudi u okviru SSRN (u njegovim organizacijama), odnosno u organizacijama sindikata.

## VII

Ustavne promene izvršene u amandmanskom periodu 1971. godine a naročito sa donošenjem Ustava SFRJ od 1974. godine bile su od uticaja i za promenu u skupštinskom sistemu SFRJ. Te promene su došle pre svega kao rezultat promenjene nadležnosti Federacije, republike i autonomne pokrajine. Ceo proces od ustavnih amandmana 1967. do Ustava od 1974. godine išao je na sve izrazitije prenošenje funkcija a samim tim i nadležnosti od Federacije na republike i autonomne pokrajine. Otuda, uloga, mesto i nadležnost svake od ovih društveno-političkih zajednice morala se odraziti na celokupan skupštinski sistem Jugoslavije.

Ustavom od 1974. godine izmenjena je koncepcija tzv. skupštinske vladavine. Koncept skupštinske vladavine u Ustavu SFRJ od 1974. godine označuje:

„Funkcije vlasti i upravljanja drugim društvenim poslovima i društveno-političkim zajednicama vrše skupštine i njihovi organi” (član 92. st. 1. Ustava SFRJ 1974. godine).

Kao i prema Ustavu SFRJ od 1963. godine na osnovu novog Ustava, — skupštine se javljaju kao „najviši organi vlasti i društvenog upravljanja” u okviru prava i dužnosti odgovarajućih društveno-političkih zajednica.

Promene koje su nastale u skupštinskom sistemu nastupile su:

- a u strukturi skupštinskih tela,
- b u nadležnosti skupština društveno-političkih zajednica,
- c u izbornom postupku za izbor svake pojedine skupštine,
- d u međusobnom odnosu skupštinskih tela užih i širih društveno-političkih zajednica (skupštine opštine, autonomne pokrajine, republike i Federacije),
- e u izbornom postupku i ulozi radničke klase u ostvarivanju skupštinskog sistema,
- f) u novom položaju društveno-političkih organizacija i u skupštinskom sistemu.

Struktura svake pojedine skupštine društveno-političke zajednice nije ista. Najveće promene u strukturi skupštinskog sistema odrazile su se na skupštinu Federacije, koja je od ranijih pet domova

svedena na dvodomni sistem (Savepno veće i Veće republika i pokrajina). Ova promena je došla kao logična posledica, jer su nadležnosti iz delokruga ranijih prosvetno-kulturnih, socijalno-zdravstvenih i privrednog veća prešle na republike i autonomne pokrajine. Zakonodavna nadležnost iz ovih oblasti preneti je sa Federacije na republike i autonomne pokrajine, što je bilo odlučujuće za smanjenje broja domova u novoj skupštini SFRJ.

U strukturi republičke, odnosno pokrajinske skupštine, ostvaren je princip delegacija udruženog rada, opština i društveno-političkih organizacija (Veće udruženog rada, Veće opština i Društveno-političko veće). (Čl. 219. Ustava SRS).

U skupštinama opština novim Ustavom je postignuta jedinstvena struktura skupština opština koje u svom sastavu imaju tri veća (Veće udruženog rada, Veće mesnih zajednica i Društveno-političko veće).

Sve ove skupštinske strukture konstituišu se na delegatskom sistemu i one se u svakoj društveno-političkoj zajednici ostvaruju posebno.

Skupštine pojedinih društveno-političkih zajednica obrazuju se od delegata radnih ljudi u organizacijama udruženog rada, mesnih zajednica i drugih samoupravnih zajednica, što je u zavisnosti od uslova, potreba i specifičnosti položaja i uloge društveno-političke zajednice, kao i od delegata društveno-političkih organizacija.

Svako veće odgovarajuće skupštine i sastava samoupravnih zajednica odnosno društveno-političkih organizacija, samostalno priprema pitanja koja su od značaja za sprovođenje politike i za donošenje opštih akata.

Pojedina skupštinska veća ne odlučuju samo o određenim pitanjima iz okvira svoga delokruga na principu jednodomnog odlučivanja. Mada je novi Ustav dao prioritet principu jednodomnosti, skupštinska veća svoju nadležnost, istina retko, mogu nekada ostvarivati i u dvodomnom, odnosno višedomnom sastavu, u skladu sa određenim problemima koji su na dnevnom redu kao i u skladu sa interesima svakog pojedinog veća.

Skupštine u SFRJ su institucije socijalističke demokratije u okviru prava i dužnosti svake pojedine društveno-političke zajednice (Federacija, republika, autonomna pokrajina, opština).

Izvršni i upravni organi su organi službe skupštine svake društveno-političke zajednice. Oni se ne javljaju kao posebna i odvojena vlast, jer ovi organi u suštini nisu nosioci vlasti, pošto funkciju vlasti nosi samo skupština društveno-političke zajednice.

U skladu sa tim, Ustav određuje i položaj i status skupština i njihovih organa između različitih društveno-političkih zajednica. Ustav SFRJ je ostao dosledan principu, da se društveno-političke zajednice, odnosno njihove skupštine (federacija, republika, autonomna pokrajina i opština) ne nalaze ni u kakvom hijerarhijskom, odnosno u naredenom ili podređenom položaju. Sve društveno-političke zajednice, a samim tim i njihove skupštine stavljene su pred Ustav u ravnopravni položaj kao uže i šire ravnopravne zajednice, koje svoja prava, dužnosti i odgovornosti izvode neposredno iz Ustava. Njihov

ravnopravni položaj je prema tome, utvrđen Ustavom. Ni jedan društveno-politička zajednica, ne može samostalno i arbitrerno da uspostavlja nadležnost i da sama sebi daje prava mimo Ustava. Taj odnos je određen Ustavom i on se rešava primenom principa statusne — institucione ustavnosti. Ustav je izvor ali i granica vlasti i upravljanja svake društveno-političke zajednice u Jugoslaviji. Eventualni sporovi, koji bi mogli da nastanu u pogledu nadležnosti pojedinih društveno-političkih zajednica, na pitanju Ustava a naročito u zakonodavnom procesu, mogla bi biti samo spor pred nadležnim ustavnim sudom, kao spor o oceni ustavnosti u sukobu između društveno-političkih zajednica, republike i federacije ili federacije i pokrajine, ili opštine i Federacije i sl.

## VIII

Uvođenje predsedništva SFRJ u jugoslovenski ustavni sistem bio je posledica društvenih i političkih potreba višenacionalnog i federativnog sastava Jugoslavije. Ono je došlo kao rezultat napora da se nađe jedan organ koji bi doprineo stvaranju bolje društvene i političke ravnoteže između republika i pokrajina u vreme kada je bila naglašena potreba u decentralizaciji funkcije Federacije u prenošenju brojnih nadležnosti sa Federacije na republike i pokrajine, kada je bio zauzet odlučniji kurs u pogledu vidnijeg uticaja republika i pokrajina u kreiranju politike Federacije.

Predsedništvo SFRJ je novi organ u sistemu Federacije koji je ustanovljen 1971. godine Amandmanom XXXI i ove amandmanske odredbe sa neznatnim izmenama ušle su u novi Ustav SFRJ od 1974. godine.

Predsedništvo SFRJ od 1971. godine ne znači nastavak ranijeg Prezidijuma koji je postojao u jugoslovenskom ustavnom sistemu od 1946. do 1953. godine po uzoru na sovjetski sistem. Taj oblik prezidijuma je bio prevaziđen još Ustavom SFRJ od 1963. godine.

Nova institucija predsedništva je u stvari, jedno novo telo federacije uz Predsednika republike kao individualnog šefa države, kao poseban organ u sistemu političko-izvršne vlasti pa u određenoj meri i u sistemu skupštinske vladavine. Ovo telo vrši koordinativno i usklađujuću funkciju. Prema Ustavu SFRJ, njegova je nadležnost da „u okviru svojih prava i dužnosti, a radi ostvarivanja prava naroda i narodnosti usklađuje zajedničke interese republika, odnosno pokrajina, u skladu sa njihovom odgovornošću za ostvarivanjem prava i dužnosti Federacije” (čl. 313., st. 2. Ustava SFRJ).

Ali Predsedništvo SFRJ preuzima još dve funkcije, koje su po Ustavu SFRJ bile u nadležnost Predsednika republike. Jedna od tih funkcija odnosi se na pravo komandovanja i rukovođenja oružanim snagama SFRJ u ratu i miru (čl. 313. st. 3. Ustava SFRJ), gde se Predsedništvo SFRJ pojavljuje kao vrhovni organ komandovanja i rukovođenja oružanim snagama SFRJ u ratu i miru.

Druga funkcija se odnosi na staranje o stanju spoljne politike i državne bezbednosti. (čl. 313. st. 4. Ustava SFRJ).

Prema svome položaju i svojoj funkciji, predsedništvo SFRJ omogućava realizaciju ustavnog položaja republika i autonomnih pokrajina, naroda i narodnosti u vršenju prava i dužnosti federacije. Ono se zato pojavljuje kao značajan politički faktor u koordiniranju odnosa republika i pokrajina i pokrajina u Federaciji kao celini i u ostvarivanju njene politike.

Prema Ustavu SFRJ od 1974. godine „Predsedništvo SFRJ predstavlja Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju u zemlji i inostranstvu i vrši druga ovim Ustavom utvrđena prava i dužnosti” (čl. 313. Ustava SFRJ).

Odnosi Predsedništva SFRJ i Skupštine prema Ustavu od 1974. godine u osnovi su ostali isti. Novim Ustavom je istaknuto da Predsedništvo SFRJ obaveštava skupštinu SFRJ o stanju i problemima unutrašnje i spoljne politike, kao i što može predlagati skupštini SFRJ pretresanje pojedinih pitanja radi donošenja odluka. Prema tome, Predsedništvo, kao politički organ Federacije, nije organ Skupštine SFRJ. Zato, ono uspostavlja sasvim određen odnos prema Skupštini Jugoslavije. Njegova prava, dužnosti i odgovornosti proističu neposredno iz Ustava.

Ustavom SFRJ utvrđena su sledeća prava, dužnosti i odgovornosti Predsedništva SFRJ prema Skupštini SFRJ. U tome smislu Predsedništvo:

1. proglašava savezne zakone ukazom kao aktom Predsedništva proglašava odluku Skupštine o izboru Saveznog izvršnog veća;

2. postavlja i opoziva ambasadore i poslanike SFRJ i prima akreditivna i opozitivna pisma stranih diplomatskih predstavnika koji su kod njega akreditovani; izdaje isprave o ratifikaciji međunarodnih ugovora;

3. predlaže predsednika i sudije Ustavnog suda SFRJ; predlaže skupštini kandidata za predsednika Saveznog izvršnog veća; predlaže izbor i razrešenje članova Saveta federacije;

4. postavlja, unapređuje i razrešava generale i admirale, kao i druge vonje starešine za koje to Savezni zakon odredi; postavlja i razrešava sudije vojnih sudova i vojne tužioce;

5. daje pomilovanja za krivična dela;

6. dodeljuje odlikovanja Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

I novim Ustavom SFRJ preuzete su odredbe koje se odnose na postupak oko rešavanja spornog pitanja ako bi ono nastupilo između odgovarajućih veća Skupštine SFRJ i Predsedništva za utvrđivanje osnovnih pravaca politike ili predloga za donošenje zakona ili nekog drugog opšteg akta za čije se donošenje zauzelo Predsedništvo SFRJ, smatrajući ga neophodnim. To isto se odnosi i na slučajeve ako Skupština SFRJ ne prihvati predlog Predsedništva SFRJ da se odloži donošenje zakona ili nekog drugog opšteg akta. U vezi ovih mogućih spornih pitanja član 319. Ustava SFRJ utvrđuje da: nadležno veće Skupštine SFRJ i Predsedništvo SFRJ sporazumno utvrđuju postupak za razmatranje spornog pitanja i određuju rok za usaglašavanje stavova po tom pitanju. Ovaj rok ne može biti duži od šest meseci, (čl. 319. st. 1. Ustava SFRJ).

Međutim, u slučaju da se „usaglašavanje stavova između predsedništva SFRJ i Skupštine SFRJ u pogledu utvrđivanja osnovnih pravaca politike ne postigne saglasnost ni posle roka od šest meseci, Ustavom se predviđa još jedna mogućnost i istovremeno još jedan pokušaj, prema kome (ako se ni posle određenog roka ne postigne saglasnost u pogledu utvrđivanja unutrašnje i spoljne politike ili u pogledu predloga za donošenje, odnosno za odlaganje donošenja zakona ili drugog opšteg akta, sporno pitanje se skida sa dnevnog reda nadležnog veća Skupštine SFRJ i stavlja se ponovo na dnevni red ako to zahteva Predsedništvo SFRJ ili ako to, po sopstvenoj inicijativi, odluči nadležno veće SFRJ” (čl. 319. st. 2. Ustava SFRJ).

Ako ni posle ovog pokušaja u roku od tri meseca ne dođe do saglasnosti između predsedništva SFRJ i skupštine SFRJ, nadležno veće skupštine SFRJ će se raspustiti, a predsedništvu SFRJ će prestati mandat. U tome slučaju izbori za nadležno veće SFRJ bi bili raspisani u roku od 15 dana od dana njegovog raspuštanja, a izbor predsedništva SFRJ bi morao da se izvrši u roku od 15 dana od dana konstituisanja novoizabranog veća SFRJ. U tom slučaju do izbora novog Predsedništva SFRJ, predsedništvo SFRJ, kome je prestao mandat, i dalje bi ostalo na dužnosti (član 319. stav 3. 4. i 5. Ustava SFRJ).

Pored ostalih prava prema Ustavu, Predsedništvo ima i sledeće nadležnosti:

— da zauzima stavove o sprovođenju politike i izvršavanju zakona i drugih opštih akata skupštine SFRJ, kao i da traži da Savezno izvršno veće preduzima mere u cilju sprovođenja politike i izvršavanja zakona i drugih opštih akata Skupštine Jugoslavije,

— da saziva sednice Saveznog izvršnog veća i da postavlja određena pitanja na dnevni red te sednice,

— da propise Saveznog izvršnog veća koji su od opšteg interesa i značaja zadrži od izvršenja pre njihovog objavljivanja,

— da u slučaju ako je zadržano izvršenje nekog propisa Saveznog izvršnog veća, iznese sporno pitanje pred nadležno veće Skupštine SFRJ radi donošenja odluke,

— da u cilju ostvarivanja svojih prava i dužnosti postavlja pitanje Saveznog izvršnog veća pred Skupštinu SFRJ.

Kao organ i političko telo federacije Predsedništvo SFRJ u ostvarivanju svoje funkcije uspostavlja stalnu saradnju sa Socijalističkim savezom radnog naroda Jugoslavije, Savezom sindikata Jugoslavije, kao i drugim političkim organizacijama. U takvoj saradnji ove društveno-političke organizacije, samoupravne organizacije i zajednice, na svoju inicijativu ili na zahtev predsedništva SFRJ mogu da iznose pred predsedništvo SFRJ svoja mišljenja i stavove o pitanjima koja spadaju u domen predsedništva SFRJ. (Čl. 295. st. 1. i 2. Ustava SFRJ).

Ustavne promene u pogledu položaja i funkcije Predsednika Republike kao individualnog šefa države nastupile su deset godina kasnije od ustanovljenja ovog organa Federacije<sup>1)</sup>.

<sup>1)</sup> Predsednik Republike SFRJ kao individualni šef države prvi put je ustanovljen Ustavnim zakonom od 1953. godine

Za razliku od ustavnog rešenja od 1953. godine, Ustav SFRJ od 1963. godine funkciju Predsednika Republike je odvojio od funkcije izvršnog organa Savezne skupštine. Predsednik Republike ostvaruje svoju funkciju nezavisno od izvršne funkcije, te se Predsednik Republike više ne javlja kao istovremeni predsednik izvršnog organa Savezne skupštine — Saveznog izvršnog veća.

Prema Ustavu od 1963. godine Predsednik Republike je bio definisan kao samostalan i poseban organ Federacije i kao samostalan organ i institucija Federacije.

U odnosu na Savezno izvršno veće, ovim Ustavom je funkcija Predsednika Republike bila odvojena od funkcije Predsednika Saveznog izvršnog veća.

Druga novina u pogledu Predsednika Republike, kao njegovo novo ustavno pravo, prema Ustavu od 1963. godine bila je, da Predsednik Republike ne mora da bude kandidat iz reda narodnih poslanika, te da pasivno biračko pravo za izbor Predsednika Republike pripada svakom građaninu Jugoslavije koji uživa biračko pravo.

1971. godine ustavnim amandmanom XXXVII došlo je do novih promena u pogledu položaja Predsednika Republike prema Predsedništvu SFRJ kao prema novom kolegijalnom i političkom telu Federacije. Ta ustavna novina odnosila se na postupak oko izbora i mandata Predsednika Republike. Mandatni period Predsednika Republike, umesto 4 povećan je na 5 godina.

Novi Ustav SFRJ od 1974. godine prihvatio je gotovo u celosti odredbe Amandmana XXXVII od 1971. godine u pogledu položaja i funkcija Predsednika Republike.

Članom 333. u odnosu na Josipa Broza Tita, zbog njegove istorijske uloge u stvaranju i razvitku Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, dato je posebno ustavno pravo u pogledu njegovog mandata, pa je na predlog skupština republika i autonomnih pokrajina izabran za predsednika bez ograničenja trajanja mandata.

Predsednik republike je i Predsednik Predsedništva SFRJ. Njegove funkcije proističu neposredno iz Ustava, te se one njemu neposredno ne poveravaju od strane Predsedništva. Funkcija Predsednika Republike je titularna a ne instituciona. U slučaju prestanka njegove funkcije, onda Predsedništvo kao kolegijalno telo preuzima sve poslove koje mu kao takvom Ustav SFRJ određuje.

Prema tome, iako Ustav istovremeno i Predsedniku i Predsedništvu poverava neke iste funkcije, ovde treba naglasiti, da i pored ustavnog ovlašćenja, Predsedništvo defacto, sve funkcije i nadležnosti koje mu po Ustavu pripadaju ne aktivira, već se one kao istovremene ustavne nadležnosti Predsednika Republike nalaze u funkciji Predsednika Republike. Predsedništvo ove funkcije može preuzeti samo u slučaju ako je funkcija Predsednika Republike prestala.

Kao šef države prema Ustavu SFRJ Predsednik Republike:

a predstavlja suverenitet države u inostranstvu i prema stranim zemljama i u unutrašnjem životu zemlje i

b on je Vrhovni komandant oružanih snaga.

Njegove su dužnosti:

1. da proglašava ukazom savezne zakone;
2. da proglašava odluku Skupštine SFRJ o izboru Saveznog izvršnog veća,
3. da postavlja i opoziva ukazom ambasadore i poslanike Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, da prima akreditivna i opozivna pisma od stranih diplomatskih predstavnika koji su od njega akreditovani, da izdaje isprave o ratifikaciji međunarodnih ugovora.
4. da dodeljuje odlikovanja Socijalističke Republike Jugoslavije,
5. da utvrđuje postojanje neposredne ratne opasnosti, naređuje opštu ili delimičnu mobilizaciju i proglašava ratno stanje, ako Skupština SFRJ i Predsedništvo nisu u mogućnosti da se sastanu,
6. da osniva odgovarajuće službe za vršenje poslova iz svog delokruga (član 317. Ustava SFRJ).

Ustavom SFRJ od 1974. godine Predsedniku Republike data su i posebna ustavna prava. Ona se odnose u slučaju ratne opasnosti, ako Skupština SFRJ i Predsedništvo nisu u mogućnosti da se zbog ratnih prilika sastanu, Predsednik republike ima pravo da na predlog Saveznog izvršnog veća donosi uredbe sa zakonskom snagom o pitanjima koja su iz nadležnosti Skupštine SFRJ. U tom slučaju, Predsednik Republike je obavezan da ove uredbe sa zakonskom snagom podnese Skupštini SFRJ kada postoje mogućnosti da se Skupština SFRJ sastane (član 338. Ustava SFRJ od 1974. godine).

Dr DIMITRIJE KULIĆ, professeur

LES CHANGEMENTS DANS LE SYSTÈME CONSTITUTIONNEL DE LA  
YUGOSLAVIE DEPUIS LA CONSTITUTION DE LA RSF DE  
YUGOSLAVIE DE 1963 JUSQU'À LA CONSTITUTION  
DE LA RSF DE YUGOSLAVIE DE 1974

— R é s u m é —

Le droit constitutionnel de la Yougoslavie depuis la naissance de la République Socialiste Fédérative de Yougoslavie n'a jamais considéré la Constitution comme un acte fermé d'un système achevé. Sa prémisse idéologique et de départ depuis la formation de la nouvelle Yougoslavie s'est reflétée dans le fait que la Constitution était conçue comme un acte dynamique de l'Etat et de la société qui cherchait mais aussi s'édifier soimême.

Depuis la Constitution de la RSF de Yougoslavie de 1963 et jusqu'à la Constitution yougoslave la plus récente de 1974, au cours d'une décennie, se sont exprimés les besoins sociaux de la Yougoslavie dans la recherche des nouvelles solutions dans le système constitutionnel de la RSF de Yougoslavie. Ces besoins ont apparu dès l'année 1966 sur la question des rapports de la Fédération et surtout sur la question de la position et de la fonction des républiques socialistes et des provinces autonomes dans le système de la Fédération.

L'innovation constitutionnelle la plus importante dans le système constitutionnel de la RSF de Yougoslavie a pris naissance en 1971, par la constitution du système de travail associé et en particulier des organisations de travail associé. Mais au cours de l'adoption des amendements constitutionnels, et même après, d'autres questions se sont posées qui présentaient de l'importance pour le développement et le perfectionnement du système constitutionnel dans la RSF de Yougoslavie.

Le système constitutionnel de la RSF de Yougoslavie se réalise par le moyen du système des rapports internationaux des hommes dans la production et la répartition du travail social et personnel libéré.

Un des principes essentiels de la Constitution de la Yougoslavie, et qui a trouvé toute son expression dans la nouvelle Constitution, est le principe d'après lequel l'organisation sociale en Yougoslavie est fondée sur le pouvoir de la classe ouvrière et de tous les travailleurs ainsi que sur les rapports entre les hommes en tant que producteurs et créateurs libres et égaux en droits.

C'est pourquoi le système constitutionnel de la RSF de Yougoslavie et en conformité avec une telle condition de l'homme, tâche de renforcer davantage la condition et le rôle de l'homme dans le système et la société. Pour cette raison l'homme est placé au centre de système constitutionnel de la Yougoslavie.

Conformément à une telle condition de l'homme dans le travail associé et dans le système de l'autogestion en général, la commune est devenue la communauté socio-politique élémentaire. Mais, la commune est devenue aussi le facteur décisif dans l'édification du système d'assemblée tout entier dans la RSF de Yougoslavie à partir de l'assemblée de la commune jusqu'à l'assemblée de la RSF de Yougoslavie.

En conformité avec la position de la commune et de la fonction de la commune en tant que communauté dans la réalisation du système constitutionnel de la RSF de Yougoslavie certaines communautés et organisations ont obtenu une position non seulement plus large mais aussi nouvelle tant dans le système d'assemblée que dans le système en général.

Les communautés locales, qui depuis la Constitution de 1963 ont réalisé un progrès enviable, sont devenues en réalité des communautés sociales non seulement au point de vue de la réalisation du système communal, mais aussi dans le développement du démocratisme et de la collectivité autogestionnaires dans lequel s'entrelacent aujourd'hui les intérêts de l'homme en tant qu'individu avec les intérêts sociaux généraux.

Dans le développement des rapports autogestionnaires, l'apparition des communautés d'intérêts autogestionnaires est un nouveau phénomène du système autogestionnaire yougoslave, qui réalise les rapports et les intérêts d'une part en tant que pourvoyeur des services et des moyens et les bénéficiaires des services et des moyens d'autre part, surtout dans les domaines appelés des activités sociales (dans le domaine de la santé publique, de l'éducation, de l'instruction publique, de la culture, de la science, des rapports communaux et de logement etc.).

La nouvelle position des organisations de travail associé dans le système de travail associé de la commune en tant que communauté socio-politique élémentaire, des communautés locales et des communautés d'intérêts autogestionnaires dans le système autogestionnaire de la Yougoslavie, ont ouvert la question du mode de la réalisation des rapports mutuels et des droits constitutionnels de ces communautés et organisations sociales et des autres.

Les conventions autogestionnaires et les accords sociaux sont des actes généraux nouveaux sociaux, politiques et juridiques qui par la nouvelle prescription constitutionnelle sont devenus le procédé fondamental et la voie dans la réalisation des droits autogestionnaires en tant que droits constitutionnels. Ces actes étaient jusqu'à présent inconnus dans la pratique constitutionnelle et ils représentent une nouveauté non seulement dans la science juridique mais aussi dans les autres sciences sociales. Ils sont la voie constitutionnelle décisive et le mode de règlement des intérêts de la collectivité dans le système institutionnalisé de travail associé et en général dans le système autogestionnaire.

Le système de délégation d'après la Constitution de la RSF de Yougoslavie est également une nouveauté en tant qu'un rapport polyvalent et réel des intérêts sociaux.

La Constitution de la RSF de Yougoslavie introduit le système de délégation en tant qu'un nouveau système de délégation qui était inconnu jusqu'à présent, qui n'est pas seulement une procédure électorale, mais un processus permanent et la vie du système socio-politique de la Yougoslavie. Il est devenu un moyen nécessaire et le mode de la réalisation du rôle dirigeant de la classe ouvrière dans le système d'assemblée de la Yougoslavie.

Les changements dans la compétence de la Fédération, de la république fédérée et de la province autonome, ainsi que l'introduction du système de délégation, ont eu nécessairement pour conséquence des changements dans la structure des assemblées yougoslaves à partir de la Fédération jusqu'à la commune. La Fédération a introduit d'après la nouvelle Constitution seulement deux chambres (le Conseil des Républiques et des Provinces et le Conseil fédéral), tandis que les républiques fédérées et les provinces autonomes ont institué trois conseils d'assemblée.

L'institution de la justice autogestionnaire et en particulier des tribunaux de travail associé, ont permis de compléter le processus autogestionnaire, qui a logiquement d'après sa position accepté dans sa compétence le règlement de „ses” rapports autogestionnaire et litiges. A ce sujet est particulièrement intéressante l'institution de l'avocat social de l'autogestion, qui réalise sa compétence dans la fonction de la protection de la propriété sociale et des droits autogestionnaires en tant que „Ombudsman” socialiste et autogestionnaire de sa propre espèce.

La condition du Président de la République et de la Présidence de la RSF de Yougoslavie n'a pas subi des changements importants par rapport aux prescriptions constitutionnelles antérieures qui étaient formulées dans les amendements en 1971.

Une nouveauté importante à ce sujet se rapporterait à l'institution d'un nouveau droit constitutionnel à l'égard de la personne de Josip Broz Tito, auquel a été conféré en raison de ses mérites de valeur historique dans la formation de la RSF de Yougoslavie ainsi qu'en ce qui concerne l'édification ultérieure du système constitutionnel yougoslave le mandat garanti de Président de la république dont la durée est sans limitation.